

**«ЗОСТАЛИСЬ ДУШІ СЕРЕД ЗЛА АМЕТИСТОВИМИ»:
ПРОЗОРА ПОЕЗІЯ НАДІЇ ГАВРИЛЮК
(РЕЦЕНЗІЯ НА ЗБІРКУ НАДІЇ ГАВРИЛЮК
«ТАНГО ХУРТОВИНИ. ПОЕЗІЇ». – К.: ФЕНІКС, 2013. – 132 С.: ІЛ.)**

Сучасний читач переобтяжений поезією. Серед огрому нових книг притуплюється відчуття справжнього слова і нелегко знайти те, що відповідало б душевному настрою, було б посправжньому свіжим і оригінальним. Хочеться піднесення до високого, тому що надмірне змалювання нижчої сфери вже набридло і перетворює світ на кунсткамеру. На щастя, є поетичні книги, про які впевнено можна сказати: це

тонкощі сокровенних думок, закуті в досконалу форму. І серед них справжнє явище – нова збірка київської поетеси Надії Гаврилюк «Танго хуртовини», присвячена «Світлій пам'яті моєї дорогої бабусі Надії (Анастасії) Гудими – безмірно лагідної, доброї та мудрої Жінки, яка була і залишається для мене прикладом у всьому, а найперше в Любові: до життя, до України, до літератури, до кожної людини».

Перед нами книга в символічних чорно-білих палітурках. Зображені на них проліски водночас нагадують іриси і лілеї. Попри зимову назву, малюнок радше весняний і символізує пробудження тонкої душі, яка здатна вистояти всупереч хуртовині. Ілюстрації (художник Ірина Шильнікова) також чорно-білі.

Це вже третя книга молодої авторки. Збірки «Щемить душа моя, щемить...» (2001) і «Долання меж» (2008) являють собою еволюцію поетичного світогляду, кожна з них – підкорена вершина, за якою відкриваються нові обрії.

Надія Гаврилюк – кандидат філологічних наук, науковий співробітник відділу літератури Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАН України. Її дисертація має назву «Український поліметричний вірш: природа і тенденції розвитку» (2009 р. вийшла монографія «Український поліметричний вірш»). Лауреат премії НАН України для молодих учених (2010), у 2011–2012 рр. – стипендіат Президента України, лауреат Всеукраїнського поетичного конкурсу «Вітер змін» (2012) і Всеукраїнського поетичного вернісажу «Троянди й виноград – 2012». Лірика Надії Гаврилюк не раз відзначалась як вишукана, щира і самобутня.

Поетеса не лише розуміється на нюансах поезії («з чого робиться твір»), але й підтверджує своєю творчістю, що знання теорії у справжнього митця не вбиває здатності відчувати зміст (сумний приклад пушкінського Сальєрі тут не актуальний). Завдяки невпинному потягу пізнавати нове і прагненню зберегти чистоту душі вона лишається Моцартом. Адже митець має бути вимогливим до себе і не перетворювати душу на застиглу красу Снігової Королеви. Натомість у поезії Надії Гаврилюк сміливі квіти не бояться снігу.

Таке вміле поєднання форми і змісту бачимо в третій збірці «Танго хуртовини». Про це йдеться в передмові «Кодекс шляхетности Надії Гаврилюк», написаній Оленою О'Лір, блискучою поетесою, перекладачкою, кандидатом філологічних наук, членом НСПУ і АУП. Зокрема, пані

Олена, для якої ідеал – неокласицизм, зазначає: «...поети-віршознавці – каста особлива. Можна з певністю сказати, що ці люди знають про секрети поетичної творчості все, або майже все: від приписів античної поетики до класифікації ритмічних форм дольників...» (с. 4). Справді, ця збірка (як і попередні) свідчить про майстерне володіння формою: поетеса легко звертається і до білого вірша, і до сонета, і до сициліани, і до тосканської октави, і до бури-ме... І вірші звучать надзвичайно природно, без жодного старомодного тону! Це найкраща відповідь тим, хто надто захоплюється новомодною відмовою не лише від рими, але й від ритму або ж сліпо копіює американську чи французьку поезію, забувши байку про мавпу і окуляри. Таке наслідування смішить тих, хто розуміється на зарубіжній літературі. А догани стосовно нібито застарілої стилістики і як протиставлення «немодному» прийом деконструкції не можуть служити мистецтву. Звичайно, кожен має свій голос, але поезія – це завжди важливість міри. Звернення до різних канонічних форм навчає митця самодисципліни і відкриває йому нові можливості. Адже «художнику немає скutih норм». Додамо: справжньому художнику.

Прикладом цього може слугувати кожен вірш у збірці (усього в ній уміщено 101 твір), до того ж оригінально побудований: на початку циклу «В ритмі скерцо» – поетичний діалог. Два вірші Надії Гаврилюк – «Прохання» і «Лист» – супроводжені паралельним перекладом російською мовою (перекладач Олена О'Лір). Сонет «Лист» знайомий зі збірки «Долання меж» (до речі, за нього та за вірш «Ява» поетеса стала лауреатом поетичного вернісажу «Троянди й виноград – 2012»). Але діалог сонетів «Лист» – «Письмо» раптом заіскрився новими барвами. В оригіналі:

*Слова дїбрати – справа непроста,
Виводжу в'язь непевною рукою.
І як мені писати Вам листа
І бути в нім правдивою собою? (с. 16).*

Олена О'Лір пропонує точний, але не буквальний і тому тремтливий переклад:

*Не подобать ни слова без хлопот,
Вязь вывожу нетвердою рукою.
И как в письме сквозь каждый оборот
Предстать пред Вами истинной собою? (с. 17).*

Заклучні терцети символізують поетичне кредо Надії Гаврилюк:

*Не хочу красти вельми цінний час,
Рядочок кожний сповнюючи щільністю,
Закреслюю й пишу вже сотий раз.*

*Так слово кожне добираю з пильністю,
Щоб не розбити приязнь поміж нас,
Щоб не образить Вас якоюсь вільністю (с. 16).*

Тема листа нагадує лірику Емілі Джінсон: «амгерстська черниця» називала свою поезію листом до світу. Взагалі до теми листа, послання Надія Гаврилюк звертається досить часто, тому що це пов'язано зі словом: «Слово забуте зі сну розбуду...» (с. 11). Слово як прохання, молитва, сповідь, одкровення – наскрізний образ у ліриці. Поезія постає як невтомна праця і самовдосконалення:

*День погас. Наперекір утомі
Аркуш списано тонким олівцем.
Нам стежини дива невідомі,*

*Звідкіля ж знання мені оце,
Незбагненне провидіння, Боже? (с. 19).*

Своє кредо лірична героїня висловлює в лаконічному катрені («Віра»):

*Не за руном пливу – але за вірою.
Хоч шлях і довгий – стерновий умілий.
Зблисне не раз в душі мої сапфірами –
Божественним напоєм скам'янілим (с. 89).*

Авторка пояснює символіку: «На Сході сапфір традиційно вважався скам'янілим напоєм богів, що приносив їм безсмертя, і сапфірові чаші покращували, інколи дуже істотно, будь-що, що містилося в них» (с. 89).

Олена О'Лір знаходить цікаві алюзії в поетичному принципі мисткині: «Аби не впасти у гріх марнослів'я, Надіїна лірична героїня не вагається час до часу класти на уста печать тиші («Храм») – тікати в мовчання, подібно до ранньосередньовічних ісихастів» (с. 5). Так, у вірші прямо сказано: «Як і колись, вирішуєш цим разом // Втекти в мовчання, в тишу, в ісихазм...» (с. 101). Мета такого мовчання: «Щоб слово на устах подиноке // Із серця линуло, дієве, мов в пророка» (с. 101). Взагалі лірична героїня нагадує першу християнку з її безпосереднім пізнанням Бога, відкритістю світлу. Мовчання означає самовдосконалення, душевну зрілість. Як тут не згадати М. Рильського: «Не показати, а заховати я хочу...». Адже неокласики дуже близькі поетесі. Це підтверджує вже згаданий вірш «Храм»:

*Святі чуття знеслиять суєслови,
Тож на уста кладу я тишу знову –
Не розсипати ж без потреби срібло (с. 41).*

Або у вірші «Шлях»:
*І що тут довго думати? Просте ж
Питання, наче зміна ночі й сяйва:
Лише помовч і серця рух простеж,
Відкинувши марнотне все і зайве... (с. 123).*

Саме таке довге споглядання і самопізнання відкриває ліричній героїні істину («Увінчана»):

*Миттєве розчиняється у вічному,
Як неістотне тоне у присутньому.
Душа людська, любов'ю вщерть увінчана,
Як ангельська – небесною присутністю (с. 23).*

Прозріння дається ліричній героїні як винагорода за невсипуще самопізнання – шлях душі («Преображення»):

*Йдеш до тиші прихилитись серцем,
Полум'яно мовить: «Авва, Отче»,
Крокувати за незнаним сяйвом
З пастушком з гірської полонини
Поспіхом, облишивши все зайве.
Тісно серцю.
Мало половини
Для любові, що бажає все.
Ти уперше кожної хвилини
Чітко бачиш Господа лице (с. 95).*

Авторка часто звертається до біблійних мотивів і оригінально поєднує їх із сучасністю. Звичайно, Біблія давно вросла в нашу плоть і кров, без Книги Книг неможливо уявити світової культури. Але звертання до Святого Письма свідчить і про наявність у митців високого інтелекту, глибокої внутрішньої культури. Надія Гаврилюк бачить біблійні алюзії у буденному, для неї поезія – сповідальна, а святою може бути і зви-

чайна жінка («Портрет святої»). Ікони, вітражі, храм убачаються ліричній героїні навіть у простих речах. Їй відкривається містична троянда – «ікона, шанована католиками та греко-католиками» (с. 106). Білий колір як знак чистоти означає воскресіння. А сама церква постає твердиною, яку треба берегти («Іллінська церква»):

*Було село, що звалось Товстий ліс,
Знесли його – мов не було ніколи,
І тільки згадкою молінь і сліз
В Іллінській церкві із села ікони.*

*...А храм стоїть уперто, незнищений,
Як вірний свідок вічного двобою.
Чи згадуєте землю цю зі щемом?
То плачте не за нею – за собою (с. 82).*

Особливий розділ – «Вервечка довіри», в якому часто згадується слово Бог. Самі назви віршів пропонують різні іпостасі Бога: «Боже надії», «Боже миру», «Боже терпеливості і втіхи», «Боже сил», «Боже моєї хвали», «Боже радості і веселості», «Спаситель обличчя мого». Це не солодкава і не сентиментальна поезія. Лірична героїня не нарікає на долю і просить допомоги у Господа лише в скрутну хвилину, коли відчуває, що їй бракує душевних сил. Але не вимагає негайної допомоги, а благає подати їй сили здолати перешкоди як сильна і мудра особистість.

Епіграфи з Євангелія не затьмарюють змісту поезій, а навпаки, підштовхують читача до розуміння справжнього змісту. Скільки поетам доводилося чути про те, що для читача слід «писати просто», не обтяжуючи його алюзіями чи епіграфами. Але ж мистецтво – це поштовх уперед, «містичний вияв вічного життя» («У галереї» (с. 54)), тому завдяки знанням читач мусить пізнавати себе. Поезія Надії Гаврилюк прекрасно це доводить.

Цикл «Вир історії» сповнений прозріння. Таки, зокрема, тосканські октави «Колоски»:

*Крізь простір, час, здобутки всі і втрати
Лечу і бачу в пору жнив Моав.
Ноему, що втекла сюди з Ефрати,
Як голод у Святій Землі настав (с. 76).*

Лірична героїня відчуває відповідальність за все, що відбувається, і страждання праведних – її страждання («З доріг далеких» (с. 108)).

Але вважати ліричну героїню сентиментальною було б помилкою. Свідчення цього – вірш «Тягарі» про відстоювання власної думки перед юрмою:

*...Бо якось надто звично
Бездумно натовп йде до краю скелі...
То, може, легше – голосом в пустелі? (с. 120).*

Як уже було сказано, поетеса застосовує різні контексти. Її обігрування відомих образів, наприклад античної міфології, дивує несподіванкою, як у вірші «Апатія»:

*Справ до виконання є мільйони –
Та завмерла тут несамохоть.
Прошу, милий мій Пігмаліоне,
Вправно пил апатії здмхнїть,
Влийте в тіло це бажання руху,
Поверніть лиш сяйво вище духу,
Бо без Вас для чого, що і де я?
Статую і тільки. Галатея (с. 53).*

Загалом алюзії грецької міфології і Біблії в деяких поезіях взаємопов'язані, авторка за-

стосує градацію з метою підсилення думки. Такий вірш «Хромці»:

*... треба бути від таких подалі,
Бо їх посів у власність сам Денниця,
Кульгавий дух, що скинутий додолу,
Вони прокляття прийняли як долю.*

*О публіко, яка швидка на жест!
Був Зевсом скинутий колись Гефест,
Але ж і прийнятий він знову був богами... (с. 121).*

Узагалі міфи варіюються і тому кажуть інше: мовляв, майбутній коваль народився таким потворним, що Гера-мати скинула його з Олімпу. Натомість у поетеси не названо причини кульгавості Гефеста. Якщо в Люцифера це гордіня, то тут важливий сам факт скинення з Олімпу. Повернення до богів зумовлено вправністю майстра: «Кувати власну долю – це немало!» (с. 121). І далі авторка згадує двобій Якова з Богом. Підсумок влучний:

*Можливо, тіло з плямою для того,
Щоб дух без плями приступив до Бога,
Або хоч спробував від неї увільнитися?
На кого нині вийшли подивіться? (с. 121).*

Кульгавість означає душевні вади. Недарма у 89 сонеті Шекспіра під кульгавістю розуміється або недостатня душевна глибина (моральні вади), або невірне віршування. А в сонеті 121 сказано:

*Чом погляди, підступні й неблаганні,
Чигають на єство моє грайливе?
Чом шпигуни – самі не бездоганні –
Знайти у мене гандж такі щасливі?*

*Ні, я – це я, і всі, які жадають
Знайти гріхи – знайдуть свої провини:
Хай я прямий – тоді вони кульгають;
Плітки мене судити не повинні (Переклад мій. – О. С.).*

Надія Гаврилюк дотримується схожого принципу. Вона проти засудження ближнього, але водночас залишається собою.

Вірші поетеси не мають екзотичної гри барв, не приголомшують яскравістю палітри. Але це

і не обов'язково для поезії. Олена О'Лір порівняла вірші поетеси із самоцвітами, яких так багато в душі. Вірші Надії Гаврилюк – це агати, кристаль, аметист, сапфір, тобто чисті камені, які вимагають самовдосконалення і вберігають від гріха. Як мерехтлива гра в білизні опала чи біломорита, так і ці поезії гармонійні, оригінальні, «кольору пастелі» («Ява» (с. 44)). Скажімо, якщо раптом серед них згадується пурпур, це підсилює звучання твору і додає контрасту стриманим барвам («Не найгірше»):

*Розлука – це ще не найгірше,
Коли б не смерть.
Чеканю кроки,
Мов ритм вірша.
Небесна твердь
Запалюється пурпурово...
Так день вмира (с. 28).*

Поезія Надії Гаврилюк часто медитативна і вимагає вдумливості, задивляння в магічний кристал. Митець спостерігає світ, і лише терплячому відкривається таємниця:

*Мабуть, у тому провидіння Отче:
Терпіння появили перед очі
Трояндою червоною, а в злоті
Явити славу, вільну від примх плоті
Дешевих і облесних*

(«Містична троянда» (с. 107)).

Поезія – це поступове зростання, шлях вгору. І навіть якщо мандрівниця знемагає під тягарем хреста («Боже сил» (с. 96)) або страждає («Цілитель» (с. 96)), її душа все одно буде зцілена.

Отже, прочитана збірка підтверджує, що поет – це сильна індивідуальність, яка пізнає свою душу і не боїться залишатися собою. Тому лірична героїня з певністю говорить:

*Пророкували злам давно – а ми вистояли,
Зосталися душі серед зла аметистовими... (с. 73).*

Ольга СМОЛЬНИЦЬКА

науковий співробітник
відділу української філології ННДІУВІ